

Senromantik med operakören 16 maj 2019

Dirigent Tõnu Kaljuste

Recitatör Anders Lundström

Norrlandsoperans kör

Program

Johannes Brahms *Fünf Gesänge á capella* [14`]

- I. Nachtwache I (Friedrich Rückert)
- II. Nachtwache II (Friedrich Rückert)
- III. Letztes Glück (Max Kalbeck)
- IV. Verlorene Jugend (Böhmisk folkdikt)
- V. Im Herbst (Klaus Groth)

Arnold Schönberg *Kammersymfoni nr I* [22`]

- I. Langsam – Sehr rasch
- II. Feurig – Hauptzeitmaß – ruhiger – sehr rasch
- III. Viel langsamer – fließender – schwungvoll – Hauptzeitmaß
- IV. Etwas ruhiger – steigend – Hauptzeitmaß

Paus

Alma Mahler

Fem sånger i arrangemang för kör av Staffan Storm [11`]

- I. Die stille Stadt (Richard Dehmel)
- II. In meines Vaters Garten (Otto Erich Hartleben)
- III. Laue Sommernacht (Gustav Falke)
- IV. Bei dir ist es traut (Rainer Maria Rilke)
- V. Ich wandle unter Blumen (Heinrich Heine)

Johannes Brahms *Schicksalslied* [18`]

- I. Adagio – Ihr wandelt droben im Licht
- II. Allegro – Doch uns ist gegeben
- III. Adagio – Orchestral Postlude

Arnold Schönberg *Kol Nidre* [18`]

Tõnu Kaljuste, dirigent

Tõnu Kaljuste är född i Estland och utbildad i Tallinn och Sankt Petersburg. Som professor i kördirigering vid Musikkonservatoriet i Tallinn etablerade han sig i slutet av 70-talet som en av den estniska körmusikens mest framstående dirigenter. Sedan Estland 1991 blivit en fri nation gjorde sig Tõnu Kaljuste känd för inspelningar vid ECM Records med verk av bland andra Arvo Pärt. Åren 1994 – 2000 var han chefsdirigent för svenska Radiokören.

Anders Lundström, recitator

Umeåfödda tenoren Anders Lundström är utbildad vid Musikhögskolan i Piteå och Operahögskolan i Stockholm. Anders har frilansat som solist världen över i 30 år, särskilt i Tyskland. Han medverkade i Norrlandsoperans uppsättning av La Traviata 2018 och är också husets kormästare sedan 2017. Anders arbetar i övrigt som sångpedagog och körledare på estetiska programmet på Midgårdskolan i Umeå.

Norrlandsoperans kör

Norrlandsoperans kör bildades 1990. Kören består av utbildade musiker men de flesta har andra yrken och repetitionstiderna är anpassade så att köruppdraget går att kombinera med ett ordinarie jobb.

En hyllning till den mänskliga rösten

Texterna i Johannes Brahms (1833 – 1897) *Fünf Gesänge* handlar om det villkorade i människans existens. Om vår utmätta tid på jorden och om den smärtsamma årstidsväxlingen mellan sommar och höst. Brahms var 55 år när han skrev fyra av de fem sångerna – *Im Herbst* hade tillkommit två år tidigare – och hade då ett långt tonsättarliv bakom sig. *Fünf Gesänge* blev hans sista körverk. Formen är stram, innehållet senromantiskt. I horisonten tornar mörka moln, men också glimtar av ljussken.

Tjugo år tidigare hade Brahms kommit i kontakt med poemet *Schicksalslied*, *Ödessång*, av Friedrich Hölderlin. Genast fick han idén till en tonsättning. Arbetet tog tre år – och resulterade i ett mångbottnat samspel mellan text och musik. Det märks särskilt i slutet. När den avslutande epilogen plockar upp första versens toner är det i dur istället för moll. Blåsinstrumenten fungerar som en vital motkraft till melankolin i texten. Förmodligen är det en förklaring till den oemotståndliga kraft som uppstår när körens vilda ljudbild förenas med orkestern och de tillsammans berättar om människans medfödda hemlöshet. Det faktum att världen vid tillkomsten av *Schicksalslied* ännu inte hade upplevt

världskrigen sätter musiken i en särskild dager. Med vår tids ögon på historien tycks titeln till verket förutspå ett mörkt väderomslag. *Schicksalslied* uruppfördes 1871 i Karlsruhe, alltså ett knappt halvsekel innan första världskrigets utbrott.

Så kom det andra världskriget. I oktober 1938 hade Arnold Schönbergs (1874 – 1951) körstycke *Kol Nidre* urpremiär i Los Angeles. En månad senare inträffade Kristallnatten i Tyskland. Synagogor, judiska hem och butiker förstördes av nazisterna. *Kol Nidre*, på arameiska "alla löften", är i den judiska traditionen en del av den årliga försoningshögtiden Yom Kippur.

Ett av Arnold Schönbergs avgörande bidrag till utvecklingen av den moderna musiken var den så kallade tolvtonstekniken. Många betydande modernister gick i skola hos Arnold – Alban Berg, Anton Webern och Hanns Eisler är några – och vidareutvecklade hans teorier inom musik. *Kammarsymfoni nr 1* från 1906 är ett tidigt exempel på hur Schönberg tänjer på de musikaliska gränserna. Det var publiken inte van vid. Uruppförandet 1907 i Wien förorsakade något av ett upplopp – folk visslade, bankade i stolarna och flera lämnade lokalen. Det sägs att Gustav Mahler, då chef för Wienoperan, försökte lugna den buande publiken.

Även om Schönberg är känd som något av en revoltör i musikhistorien hade han konservativa värderingar. Han förespråkade filosofen Friedrich Hegels tes om historien som styrd av allmängiltiga principer och var ointresserad av att profilera sig som radikal. Utifrån ståndpunkten att "en konstnär måste hitta sin plats i historiens utveckling", utforskade Schönberg gränserna för ljud och toner som en del av en nödvändig framåtrörelse. Det stack i ögonen på den populistiska samtiden. Nazisterna svartlistade Arnolds musik och 1933 kunde han inte längre stanna i sin hemstad Wien. Liksom många andra judiska tonsättare och konstnärer emigrerade han till USA.

Som ena hälften av tonsättarparet Mahler var Alma Mahler (1879-1964), trots att hon hade samma yrke som sin man, i praktiken förbjuden att arbeta. 1901 skrev Gustav Mahler till sin blivande brud: "om vi ska bli lyckliga måste du bli så som jag behöver dig – min hustru och inte min kollega!" Alma slutade komponera – långsamt stelnade samlivet med Gustav. Man tror att Alma Mahler skrev över 100 sånger och kammarverk och även påbörjade en opera. 1911 dog Gustav. Året innan hade Almas stycke *Fem sånger för röst och piano* publicerats. Sångerna skiljer sig åt i stämningar och tempo – stram intensitet kontrasteras mot romantiskt vemod. Som en röd tråd genom musiken går texterna, vilka kretsar kring frågor om att söka sin väg genom livet och kärleken. Sedan Alma Mahler gift om sig med den judiske författaren Franz Werfel blev hon liksom Arnold Schönberg tvungen att fly från Wien. 1938 lämnade hon staden och bosatte sig så småningom i New York. Där vidareutvecklade hon den salongskultur hon etablerat i Wien och slutade sina dagar som en inflytelserik person i stadens kulturkretsar.

Norrlandsoperans Symfoniorkester

Violin I

Alexander Kagan
Lucy Baker
Matias Malmqvist
Mikhail Zatin
Kersti Wilhelmsson
Per-Erik Andersson
Nicole Ladenthin
Håkan Svedell

Violin 2

Martin Stensson
Pontus Björk
Elsa Wikström
Lars Warnstad
Lina Samuelsson
Andreas Olsson
EvaBritt Molander

Viola

Emma Nyman
Ester Forsberg
Jaan Ader
Karin Petersdotter Eriksson
Åsa Hjelm

Violoncell

Björn Risberg
Bekhat Tsagaanchuluun
Kristina Tereschatov
Karin Bjurman
Kerstin Isaksson

Kontrabas

Jan-Emil Kuisma
Chaltotte Petersson
Josefin Landmér
Kjetil Laukholm

Flöjt

Anna Melander
Pepita del Rio

Oboe

Yui Ito
Johannes Ögren

Klarinett

Jonas Losciale
Bengt Sandström
Blagoj Lamnjov

Fagott

Annika Wallin
Maria Hellström

Valthorn

Orvar Johansson
Yerang Ko
Shannon Hagan
Anders Kjellberg

Trumpet

Malin Silbo-Ohlsson
Andreas Karlsson Walleng

Trombon

Peter Nygren
Daniel Hedin
Mathias Petersson

Tuba

Linus Mattsson

Pukor

Hans Lindbäck

Slagverk

Mats Lindström
Per Mikaelsson

Harpa

Pia Rosengren

VK

arkitektkopia

No

Vi påminner om att av upphovsrättsliga skäl är det inte tillåtet att fotografera och/ eller filma under föreställningar och konserter.